

Поступна Олена Вікторівна
Харківський регіональний інститут
державного управління Національної
академії державного управління
при Президентіві України, м. Харків

ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Соціальна сфера в сучасній Україні визначається економічними зрушеннями та труднощами, які частково є наслідком використання форм і методів директивного управління, невдалими спробами наповнення нових форм менеджменту старим змістом, недооцінки новітніх технологій соціального регулювання та самореалізації, а також дією інших об'єктивних причин [6, с. 10-11]. Вирішення цих національних проблем пов'язане, насамперед, з реалізацією гнучкої та зваженої соціальної політики, яка передбачає комплекс заходів, що охоплює різноманітні напрями соціальної сфери суспільства, в тому числі освіту.

Серед основних функцій, що виконує держава, проводячи соціальну політику, є соціально-захисна, з якою пов'язані соціальні гарантії держави [1, с. 657], тобто сукупність матеріальних юридичних засобів, що забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних і соціально-політичних прав членів суспільства. Соціальна політика передбачає такі гарантії:

– соціального захисту – систему законодавчих, економічних, соціально-психологічних заходів, яка охоплює: напрями соціального захисту (забезпечення прожиткового мінімуму населення,

забезпечення громадянам заробітку для задоволення власних матеріальних і моральних потреб у межах закону, захист цивільних та політичних прав і свобод тощо); соціальні інститути (держава, що реалізує функції соціального захисту через міністерства, Верховну Раду України, відомства; страхові компанії; молодіжні економічні й політичні організації; Міжнародну організацію праці; профспілки та їхні федерації; ради трудових колективів);

– соціальної допомоги – систему соціальних заходів, зазвичай короткочасного характеру, що стосуються всього населення, особливо тих, хто опинився в екстремальній життєвій ситуації, що вимагає додаткових витрат;

– соціальної підтримки – систему заходів стосовно економічно активного населення, спрямованої на створення умов, що дозволяють забезпечити соціальну захищеність найманих робітників [2, с. 84-86].

Соціальні гарантії за своєю суттю є відносинами між населенням і державою з приводу гарантування державою певного рівня задоволення соціальних потреб населення, з одного боку, та згоди населення на участь у фінансуванні необхідного для цього обсягу соціальних благ, а також самостійне забезпечення решти своїх потреб – з другого [1, с. 664]. Отже, система соціальних гарантій функціонує завдяки щільній взаємодії органів державної й місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування та недержавних інституцій соціальної політики усіх рівнів. Така взаємодія неможлива без створення, перш за все, достатньої нормативно-правової бази. При чому законодавчі й нормативні акти не лише формують державні органи влади на різних управлінських рівнях і регламентують їхню взаємодію з недержавними організаціями соціального спрямування, а й визначають шляхи утворення й розподілу фінансового забезпечення

соціальних програм і заходів.

На основі Конституції України [7], яка у ст. 46 проголошує право на соціальний захист, і Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [4] у Національній доктрині розвитку освіти визначено, що одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу [3, с. 64]. При цьому держава, виходячи з можливостей бюджету й реальної економічної ситуації, має сприяти забезпеченню для педагогічних і науково-педагогічних працівників:

- ефективного медичного обслуговування;
- встановлення і дотримання науково обґрунтованих норм навчального навантаження, тривалості робочого часу та основної щорічної відпустки;
- періодичного стажування у наукових центрах, навчальних закладах та на виробництві;
- диференціації оплати праці відповідно до рівня професіоналізму, кваліфікаційної категорії та педагогічного звання, наукового ступеня та вченого звання;
- встановлення педагогічним працівникам фіксованих доплат для придбання навчальної та науково-методичної літератури;
- виплати одноразової допомоги педагогічним працівникам, які призначаються на посаду вперше [3, с. 70].

Крім того, держава створює умови для встановлення педагогічним працівникам пенсійного забезпечення на рівні 80-90% їхньої заробітної плати.

Також соціальні гарантії, що забезпечує держава, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та іншим категоріям працівників навчальних закладів визначені Законом України «Про освіту» у ст. 57 [5, с. 35-40] та іншими законодавчими актами у галузі освіти, в яких соціальні гарантії передбачають певний рівень матеріальної забезпеченості.

Отже, в Україні у правовому полі функціонує розвинена модель забезпечення соціальними гарантіями працівників освіти. Однак суттєвою проблемою залишається виконання чинного освітянського законодавства, зокрема держава не здійснює фінансування освітньої сфери в обсягах, передбачених ст. 61 Закону України «Про освіту» (не меншому десяти відсотків національного доходу) [5, с. 41]. Саме тому поза увагою залишаються питання забезпечення державних соціальних гарантій в освітній сфері, особливо такі, як: відповідність середніх посадових окладів педагогічних, науково-педагогічних працівників на рівні не нижчому від середньої заробітної плати працівників промисловості; здійснення оплати праці на основі Єдиної тарифної сітки з установленням мінімальної заробітної плати не нижче прожиткового мінімуму та тарифних коефіцієнтів; забезпечення педагогічних працівників сільської місцевості, селищ міського типу та пенсіонерів з їх числа безплатним житлом з опаленням і освітленням; запровадження дієвого механізму забезпечення житлом працівників освіти, в тому числі у сільській місцевості; створення відповідних умов для професійної реалізації працівників освіти, підвищення їхнього соціального статусу тощо.

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що сучасний стан працівників освіти вимагає від держави посилення дієвості механізмів реалізації соціальних гарантій у системі освіти.

Література

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
2. Іляш О. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / О. І. Іляш, С. С. Гринкевич. – К. : Знання, 2010. – 476 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації : у 2 кн. / [М. І. Панов, Ю. П. Битяк, Г. С. Гончарова та ін.] ; за ред. М. І. Панова. – Х. : Право, 2006. – С.62-71.
4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05 жовтня 2000 р. № 2017-III // ВВР України. – 2000. – № 48. – С. 409.
5. Про освіту : Закон України від 23 травня 1991 р. № 1060-XII // Освіта України. Збірник законів : довідкове видання ; за ред. С. О. Борисенка. – Х. : Вид-во «Бурун Книга», 2007. – С. 3-46.
6. Соціальна політика регіону : [монографія] / В. В. Говоруха, В. Г. Бульба, С. О. Горбунова-Рубан та ін. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2006. – 272 с.
7. Україна. Конституція (1996). Конституція України = Конституція України: [із змін. та допов.] станом на груд. 2004 р. – Одеса : Негоціант, 2005. – 80 с.